

Τα κοινωνικά δίκτυα στο σχολείο του σήμερα

Αριστείδης Βαγγελάτος¹, Φραγκίσκος Φώσκολος¹, Θεόδωρος Κομνηνός²

vagelat@yppepth.gr, foskolos@yppepth.gr, komninos@yppepth.gr

¹ Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Εκπαιδευτικών Δράσεων, ΥΠΔΒΜΘ

² Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών

Περίληψη

Τα κοινωνικά δίκτυα και οι δυνατότητες που προσφέρουν, έχουν μεταβάλει ριζικά τον τρόπο που επικοινωνούμε, συνεργαζόμαστε και διαθέτουμε την πληροφορία. Η δικτύωση αυτού το είδους προσφέρει νέες ευκαιρίες για προσωπική έκφραση και εξέλιξη, συνεργασία και συμμετοχή. Ειδικά στους νέους ανθρώπους, η κοινωνική δικτύωση τείνει να υπερκεράσει άλλες πιο παραδοσιακές ενασχολήσεις της καθημερινότητας. Τι γίνεται όμως με την εκπαίδευση; Πώς την επηρεάζει και πόσο έτοιμη είναι η εκπαιδευτική κοινότητα να υποδεχτεί τις εξελίξεις και να αποτελέσει μέρος τους;

Λέξεις κλειδιά: κοινωνικά δίκτυα, ΤΠΕ στην εκπαίδευση, Web 2.0

Εισαγωγή

Ο όρος Web 2.0, χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη νέα «έκδοση» του Παγκόσμιου Ιστού η οποία βασίζεται στην όλο και μεγαλύτερη δυνατότητα που παρέχεται στους χρήστες του διαδικτύου να συμμετέχουν ως «παραγωγοί» (σε αντίθεση με τους «καταναλωτές») πληροφορίας και να συνεργάζονται μεταξύ τους. Με τον όρο αυτό υπονοείται μια δυναμική διαδικτυακή πλατφόρμα στην οποία μπορούν να αλληλεπιδρούν χρήστες χωρίς εξειδικευμένες γνώσεις σε θέματα υπολογιστών και δικτύων.

Η ανάπτυξη ψηφιακών κοινωνικών δικτύων είναι αποτέλεσμα των νέων δυνατοτήτων που παρέχει το Web 2.0. Αποτελούν ίσως την πλέον μαζική εφαρμογή της νέας ιδέας στην οποία μας εισάγει το Web 2.0 και έχουν τύχει ευρείας αποδοχής στις μέρες μας, σε όλα τα κοινωνικά και ηλικιακά στρώματα της κοινωνίας.

Τι απήχηση έχουν οι νέες αυτές εξελίξεις στην σημερινή εκπαίδευση; Πώς και με ποιο τρόπο την επηρεάζουν και σε ποιο βαθμό; Το παρόν άρθρο στοχεύει στη διερεύνηση των δυνατοτήτων των κοινωνικών δικτύων στην εκπαιδευτική διαδικασία και στο σύγχρονο σχολείο.

Κοινωνικά Δίκτυα

Τι είναι όμως τα κοινωνικά δίκτυα; Τυπικά, μπορούμε να ορίσουμε το κοινωνικό δίκτυο ως «μια κοινωνική δομή αποτελούμενη από κόμβους (συνήθως άτομα ή επιχειρήσεις) οι οποίοι συνδέονται μεταξύ τους με έναν ή περισσότερους τύπους αλληλεξάρτησης, όπως αξίες, οράματα, ιδέες, οικονομικές συναλλαγές, φιλία, συγγένεια, αντιπάθεια, συγκρούσεις ή επιγραμματικές (web) επαφές» (Παπαηλιού, 2007). Αντίστοιχα οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να οριστούν ως «διαδικτυακές υπηρεσίες που επιτρέπουν σε άτομα: (α) να δημιουργούν ένα δημόσιο ή ημι-δημόσιο προφίλ μέσα σε ένα περιορισμένο σύστημα, (β) να δημοσιοποιούν μια λίστα άλλων χρηστών με τους οποίους μοιράζονται μια επαφή/σχέση και (γ) να βλέπουν και να διαμοιράζονται τις λίστες των επαφών/σχέσεων τους και αυτές που δημιουργούνται από άλλους μέσα στο σύστημα» (Boyd & Ellison, 2007).

Προχωρώντας ένα βήμα ακόμα, παρατηρούμε ότι «στα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα αυτό που τελικά κοινωνούμε - μοιραζόμαστε δεν είναι τίποτε άλλο από τα ίδια τα κοινωνικά μας δίκτυα» (Boyd & Ellison, 2007).

Η δημοτικότητα των κοινωνικών δικτύων στην σημερινή πραγματικότητα τόσο σε διεθνές όσο και σε ελληνικό επίπεδο είναι ιδιαίτερα υψηλή. Η έμφυτη ανάγκη επικοινωνίας του ατόμου με τους ομοίους του, έχει βρει διέξοδο στην σύγχρονη ηλεκτρονική κοινωνία μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα, που αποτελούν πλέον μέρος μιας πραγματικότητας που θα φάνταζε απίθανη πριν από κάποια χρόνια. Και η ανάπτυξη αυτών των δικτύων μεγαλώνει μέρα με την μέρα, ακολουθώντας τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Ενδεικτικά είναι τα στοιχεία: οι ενεργοί χρήστες στο Facebook έχουν ξεπεράσει τα 400 εκατομμύρια (για την Ελλάδα το νούμερο πλησιάζει το 1 εκατομμύριο), ενώ σύμφωνα με μελέτη (Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας, Μάιος 2009) το ένα στα δύο παιδιά ηλικίας 8-15 ετών έχει λογαριασμό σε μια από τις δημοφιλείς ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (όπως hi5, Facebook, MySpace, κ.τ.λ.).

Τα κοινωνικά δίκτυα μπορούν και έχουν επίδραση στο σύγχρονο σχολείο σε πολλά επίπεδα. Στη συνέχεια εξετάζουμε την επίδραση αυτή, τόσο σε σχέση με τον μαθητή όσο και με τον εκπαιδευτικό.

Σε σχέση με το μαθητή

Οι σημερινοί νέοι μεγαλώνουν χρησιμοποιώντας όλο και περισσότερο στην καθημερινή τους ζωή τις νέες τεχνολογίες. Όπως αναδεικνύει και η σχετική έρευνα του Παρατηρητηρίου για την Κοινωνία της Πληροφορίας, «Η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών 8-15 ετών χρησιμοποιούν ηλεκτρονικό υπολογιστή (85%). Ο υπολογιστής χρησιμοποιείται τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα από 9 στα 10 παιδιά (96%), ενώ τα μισά από αυτά (54%) τον χρησιμοποιούν σε καθημερινή ή σχεδόν καθημερινή βάση. Η συχνότητα χρήσης του υπολογιστή μεγαλώνει με την ηλικία» (Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας, Μάιος 2009). Αντίστοιχες (και πιο εξειδικευμένες) έρευνες σε άλλες χώρες, που έγιναν σε παιδιά ηλικίας 9-17 ετών, δείχνουν τα τελευταία ξοδεύουν περίπου 9 ώρες την εβδομάδα σε ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα, χρόνος ανάλογος περίπου αυτού που διαθέτουν για να δουν τηλεόραση (10 ώρες την εβδομάδα) (NSBA, 2007). Στην συγκεκριμένη έρευνα, αυτό που εντοπίζεται είναι ότι οι νέοι - μαθητές δεν είναι απλά «παθητικοί» καταναλωτές στις ώρες που αφιερώνουν στα δίκτυα αυτά (αντίθετα με την τηλεόραση). Σε αντίθεση, πέρα από την απλή επικοινωνία, πολλοί μαθητές συμμετέχουν σε ιδιαίτερα δημιουργικές εργασίες μετατρέπονται έτσι σε τολμηρούς αντικομφομιστές με υψηλούς στόχους.

Παρότι λοιπόν φαίνεται ότι η χρήση κοινωνικών δικτύων είναι πλέον δεδομένη (και διαδεδομένη) στη καθημερινότητα των νέων εκτός του χώρου των σχολείων, τα περισσότερα σχολεία στη σχετική έρευνα της NSBA (2007) είναι ιδιαίτερα προσεκτικά, αν όχι αντίθετα, με τη χρήση τους. Έτσι, περίπου 9 στα 10 σχολεία, απαιτούν την ενυπόγραφη συμφωνία (του γονέα ή του μαθητή) σε κάποιο είδος «κανόνων χρήσης του διαδικτύου». Τα 8 στα 10 σχολεία έχουν θεσπίσει κανόνες που απαγορεύουν την ηλεκτρονική συζήτηση (online chatting) και το instant messaging. Επιπλέον 6 στα 10 έχουν κανόνες ενάντια στην συμμετοχή σε φόρουμ, αλλά και στη αποστολή και λήψη ηλεκτρονικών μηνυμάτων (e-mail) μέσα στο σχολείο. Τέλος 5 στα 10 σχολεία, απαγορεύουν ειδικά τη χρήση κοινωνικών δικτύων.

Ως αποτέλεσμα έχουμε το παράδοξο γεγονός, ότι ενώ μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών απαιτούν την χρήση του διαδικτύου για τις εργασίες που αναθέτουν στους μαθητές τους, οι πολιτικές των σχολείων υπονοούν ότι οι αρμόδιοι δεν έχουν ακόμα πειστεί για την αξία των κοινωνικών δικτύων ως ένα χρήσιμο μέσο συνεργασίας και επικοινωνίας. Αυτό μπορεί να

εξηγηθεί με την υπόθεση ότι η εμπειρία τους σε σχέση με τα νέα αυτά τεχνολογικά μέσα είναι μάλλον περιορισμένη. Παρ' όλα αυτά, είναι απαραίτητο και τα σχολεία και γενικότερα το εκπαιδευτικό σύστημα, να εξετάσει ενδελεχώς τη νέα κατάσταση που δημιουργείται προσαρμοζόμενο και αυτό στις νέες απαιτήσεις.

Σε σχέση με την Ελληνική πραγματικότητα, είχαμε πρόσφατα το περιστατικό της αποβολής νεαρής μαθήτριας από το σχολείο της λόγω της δημιουργίας σελίδας στο Facebook που στόχο είχε την διευθύντριά της (<http://tinyurl.com/ybxphq9>). Είναι τουλάχιστον προφανές ότι πίσω από αυτή την απόφαση υπάρχει κενό όσον αφορά τόσο στο νομικό καθεστώς όσο και στην κατανόηση του μέσου και την προσέγγισή του από τους εκπαιδευτικούς!

Σε σχέση με τον εκπαιδευτικό

Η επαγγελματική εξέλιξη και η υποστήριξη των εκπαιδευτικών φαίνεται και αυτή να περνάει πλέον απ τις αίθουσες και τους χώρους των συνεδρίων σε νέες μορφές επικοινωνίας και δικτύωσης όπως ηλεκτρονική συνομιλία (chat), κοινωνικά δίκτυα, κ.τ.λ. Συντεταγμένες σε αυτή την μετεξέλιξη, πολλές περιοχές (και πολιτείες) στις ΗΠΑ, έχουν ήδη ξεκινήσει πρωτοβουλίες για να δημιουργήσουν κοινωνικά δίκτυα που θα συνδέσουν τους εκπαιδευτικούς μεταξύ τους (Sawchuk, 2008). Θεωρητικά αυτά τα δίκτυα απεικονίζουν την προσέγγιση της «μαθησιακής ομάδας» στην επαγγελματική εξέλιξη, όπου οι εκπαιδευτικοί, αναζητούν νέες ιδέες και πρακτικές για την εκπαιδευτική διαδικασία, μέσω συζήτησης με τους συναδέλφους της. «Στον 21^ο αιώνα, κανένας εκπαιδευτικός δεν πρέπει να αισθάνεται μόνος», αναφέρει ο πρόεδρος της Εθνικής Επιτροπής Εκπαίδευσης των ΗΠΑ. Και συνεχίζει: «Οι νέοι εκπαιδευτικοί μεγάλωσαν με το διαδίκτυο και με πλατφόρμες όπως το Facebook. Έφτασε η ώρα να φέρουμε το σχολείο μέσα σε αυτά τα περιβάλλοντα».

Είναι γεγονός ότι ο εκπαιδευτικός ως επάγγελμα, είναι από τα πλέον μοναχικά, ειδικά μια που τελευταία έχουν εκλείψει οι ... φαροφύλακες (Socol, 2010). Αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο στην Ελλάδα, με τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητές της (νησιά - απομακρυσμένα ορεινά χωριά). Έτσι η επαφή και η συνεργασία με συναδέλφους εκπαιδευτικούς επιτυγχάνεται δύσκολα. Επιπλέον οι εκπαιδευτικοί αυτοί δύσκολα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε νέες μεθόδους, νέα παραδείγματα, δείγματα πρότυπων μαθημάτων κ.λπ. Ως αποτέλεσμα έχουμε εκπαιδευτικούς που φτάνουν σε αδιέξοδο και αδυνατούν να εξελιχθούν, αλλά και να καινοτομήσουν.

Τα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα, αλλάζουν το τοπίο: δίνουν τη δυνατότητα για εύκολη και ομαλή επικοινωνία και συνεργασία, καταργώντας την απόσταση και την απομόνωση. Προς αυτή την κατεύθυνση έχουμε την λειτουργία δύο ειδών ψηφιακών κοινωνικών δικτύων: α) τα γενικού τύπου (ας τα ονομάσουμε έτσι) κοινωνικά δίκτυα όπως το Facebook, MySpace, twitter, κ.λπ. και β) τα πιο εξειδικευμένα (δίκτυα με κατεύθυνση την εκπαίδευση) που έχουν αρχίσει και αναπτύσσονται και παραδείγματά τους είναι τα Ning, Think.com, Diigo κ.λπ. (Klopfer et al., 2009).

Ανεξάρτητα από το είδος του δικτύου που θα επιλέξει κανείς, φαίνεται ότι είναι αναπόφευκτη η ενσωμάτωσή τους με κάποιο τρόπο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Γεγονός παραμένει η ανάγκη για περαιτέρω μελέτη του πλαισίου, μια και οι φωνές που ακούγονται σε σχέση με την ασφάλεια συνολικά των νέων αυτών μέσων δεν είναι καθόλου αμελητέες. Προς αυτή την κατεύθυνση, αρκετές σχετικές εμπορικές πλατφόρμες έχουν αρχίσει να προσεγγίζουν το θέμα της ασφαλούς χρήσης τους στην εκπαίδευση (βλ. σχετικά Facebook, <http://tinyurl.com/y8cq6ke>), υποδηλώνοντας εμπράκτως την σημασία που δίνουν και τα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα στην εκπαιδευτική κοινότητα.

Συμπεράσματα

Την παρούσα χρονική περίοδο αναμφισβήτητα και η Ελλάδα διανύει την εποχή του Web 2.0 και των ψηφιακών κοινωνικών δικτύων. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία, πάνω από ένα εκατομμύριο Έλληνες έχουν λογαριασμό στο Facebook.

Η ιστοσελίδα του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου (<http://www.sch.gr>) που υποστηρίζει αποκλειστικά την εκπαιδευτική κοινότητα φιλοξενεί αυτή τη στιγμή 1.507 ιστολόγια (blogs). Επιπλέον, κάποια σχολεία και εκπαιδευτικοί για διάφορους λόγους αναρτούν τα ιστολόγια τους και σε άλλους παρόχους π.χ. <http://www.blogger.com>. Τέλος, σχετικά εργαλεία ανοικτού κώδικα διατίθενται στην σχολική και εκπαιδευτική κοινότητα μέσα από την ιστοσελίδα της εταιρείας ελεύθερου λογισμικού (<http://www.ellak.gr>). Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη (Παρατηρητήριο για την κοινωνία της πληροφορίας, 2009), σε παιδιά ηλικίας 8-15 ετών, το 85% χρησιμοποιεί ηλεκτρονικό υπολογιστή, το 15% έχει λογαριασμό στο Facebook, ενώ το 31% έχει λογαριασμό στο Hi5, ενώ ένα μικρό συγκριτικά ποσοστό 11% διατηρεί ιστολόγιο.

Θεσμοί όπως η πρωτοβουλία ξεblogare (<http://www.kseblogare.gr/>), που ήταν ένα πανελλήνιος μαθητικός διαγωνισμός για blogs, δείχνουν πως και η πολιτεία πλέον δίνει σημασία σε αυτές τις δραστηριότητες και θέλει να αναδείξει την δυναμική τους. Ακόμα και συνέδρια ή ημερίδες έχουν πλέον ως θέμα τους τη «μάθηση 2.0» (Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ, 2009).

Κάποιοι καθηγητές, αξιοποιώντας τα περιθώρια που τους αφήνει το θεσμικό πλαίσιο για την εκπαιδευτική διδασκαλία, έχουν ξεκινήσει να αξιοποιούν εργαλεία Web 2.0 μέσα στην τάξη υλοποιώντας έργα (projects) που στηρίζονται κυρίως σε blogs αλλά και σε wikis (π.χ. <http://tinyurl.com/ycnkjm2>, <http://1dinars.eduportal.gr>, <http://tinyurl.com/yd9tqna>), οι δε εκ των υστέρων αξιολογήσεις αυτών των προσπαθειών είναι θετικές και ελπιδοφόρες. Κύρια γιατί αποτελούν ένα εργαλείο που αφήνει στα παιδιά τον κυρίαρχο λόγο, δίνει περιθώρια για συνεργασία, για ανάδειξη απόψεων και για διάλογο, οδηγώντας έτσι στην εξατομίκευση της μαθησιακής διαδικασίας. Τα παιδιά από παθητικοί ακροατές - καταναλωτές γίνονται ενεργοί ομιλητές - δημιουργοί.

Τα παραπάνω καταδεικνύουν ότι και στη χώρα μας γίνονται κάποιες προσπάθειες ως απάντηση στις προκλήσεις των καιρών, από εκπαιδευτικούς με μεράκι και δημιουργικότητα. Πρέπει όμως να αναλογιστούμε πόσα βήματα έχουμε ακόμα να κάνουμε ως άνθρωποι, ως κοινωνία και ως εκπαιδευτικό σύστημα, για να αλλάξουμε τον τρόπο που μαθαίνουμε, που αναπτυσσόμαστε και εντέλει που ζούμε.

Αναφορές

- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). *Social network sites: definition, history, and scholarship*. Michigan State University.
- Klopfer, E., Osterweil, S., Froff, J., & Haas, J. (2009). *Using the technology of today in the classroom today*. MIT: The Education Arcade.
- NSBA (2007). *Creating & Connecting. Research and guidelines on online social and educational networking*. National School Boards Association.
- Sawchuk, S. (2008). Teacher Tool Mimics Social-Networking sites. *Educational Week*, August 2008.
- Socol, I. (2010). *How Social Networking Liberates Teachers*. Retrieved 20 May from <http://speedchange.blogspot.com/2010/03/how-social-networking-liberates.html>
- Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΕΠ-ΔΤΠΕ (2009). «Σχολείο 2.0». Ανακτήθηκε 20 Μαΐου από http://synedrio7.com/previous_congresses.htm
- Παπαηλιού, Ν. (2007). *Κοινωνικά δίκτυα & ανάλυση κοινωνικών δικτύων*. Μονάδα Διοίκησης Πληροφοριακών Συστημάτων, ΕΠΙΣΕΥ.
- Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας (2009). *Ανάλυση αποτελεσμάτων έρευνας για τη χρήση των νέων τεχνολογιών από τα παιδιά 8-15 ετών*.